

З вершин і низин

Автор:

Іван Франко

З вершин і низин

Іван Якович Франко

Іван Якович Франко

З вершин і низин

PROFUNDIS

ГІМН

Замість пролога

Вічний революціонер —

Дух, що тіло рве до бою,

Рве за поступ, щастя й волю, —

Він живе, він ще не вмер.

Ні попівськїї тортурї,

Ні тюремні царські мури,

Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпiонське ремесло
В грiб його ще не звело.
Вiн не вмер, вiн ще живе!
Хоч вiд тисяч лiт родився,
Та аж вчора розповився
I о власнiй силi йде.
I простується, мiцнiе,
I спiшить туди, де днiе;
Словом сильним, мов трубою,
Мiлiони зве з собою, —
Мiлiони радо йдуть,
Бо се голос духа чуць.
Голос духа чути скрiзь:
По курних хатах мужицьких,
По верстатах ремiсницьких,
По мiсцях недолi й слiз.
I де тiльки вiн роздасться,
Щезнуть сльози, сум нещастя,
Сила родиться й завзяття
Не ридать, а добувати,
Хоч синам, як не собi,
Кращу долю в боротьбi.
Вiчний революцiонер —

Дух, наука, думка, воля —

Не уступить п'їтьмі поля,

Не дасть спутатись тепер.

Розвалилась зла руїна,

Покотилася лавина,

І де в світі тая сила,

Щоб в бігу її спинила,

Щоб згасила, мов огонь,

Розвидняючийся день?

1880

Веснянки

***

Гримить! Благодатна пора наступає,

Природу розкішна дрозж пронимає,

Жде спрагла земля плодотворної зливи,

І вітер над нею гуляє бурхливий,

І з заходу темная хмара летить —

Гримить!

Гримить! Тайна дрозж пронимає народи, —

Мабуть, благодатная хвиля надходить...

Мільйони чекають щасливої зміни,
Ті хмари — плідної будущини тіни,
Що людськість, мов красна весна, оновить...

Гримить!

1880

***

Гріє сонечко!

Усміхається небо яснее,
Дзвонить пісеньку жайвороночок,
Затонувши десь в бездні-глибині
Кришталевого океану...

Встань,

Встань, орачу! Вже прогули вітри,
Проскрипів мороз, вже пройшла зима!

Любо дихає воздух леготом;

Мов у дівчини, що з сну будиться,

В груді радісно б'єсь здорова

Молодая кров,

Так і грудь землі диха-двигаєсь

Силою дивною, оживущою.

Встань, орачу, встань!

Сій в щасливий час золоте зерно!

З трепетом любві мати щирая
Обійме його,
Кров'ю теплою накормить його,
Обережливо виростить його.
Гей, брати! В кого серце чистее,
Руки сильніі, думка чесная, —
Прокидайтеся!
Встаньте, слухайте всемогущого
Поклику весни!
Сійте в головах думи вольніі,
В серцях жадобу братолюбія,
В грудях сміливість до великого
Бою за добро, щастя й волю всіх!
Сійте! На пухку, на живу ріллю
Впадуть сімена думки вашоі!

28 марта 1880

***

Земле, моя всеплодющая мати,
Сили, що в твоїй живе глибині,
Краплю, щоб в бою сильніше стояти,
Дай і мені!
Дай теплоти, що розширює груди,

Чистить чуття і відновлює кров,
Що до людей безграничну будить
Чисту любов!
Дай і огню, щоб ним слово налити,
Душі стрясать громовую дай власть,
Правді служити, неправду палити
Вічну дай страсть!
Силу рукам дай, щоб пута ламати,
Ясність думкам — в серце кривди влучать,
Дай працювати, працювати, працювати.
В праці сконать!

1880

***

Розвивайся, лозо, борзо,
Зелена діброво!
Оживає помертвіла
Природа наново.
Оживає, розриває
Пута зимовії,
Обновляєсь в свіжі сили
Й свіжії надії.
Зеленійся, рідне поле,

Українська ниво!

Підоймися, колосися,

Достигай щасливо!

І щоб всяке добре сім'я

Ти повік плекала,

І щоб світу добра служба

З твого плоду стала!

1880

***

Не забудь, не забудь

Юних днів, днів весни, —

Путь життя, темну путь

Проясняють вони.

Золотих снів, тихих втіх,

Щирих сліз і любови,

Чистих поривів всіх

Не встидайсь, не губи!

Бо минуть — далі труд

В самоті і глуші,

Мозолі наростуть

На руках і душі.

Лиш хто любить, терпить,

В кім кров живо кипить,
В кім надія ще лік,
Кого бій ще манить,
Людське горе смутить.
А добро веселить, —
Той цілий чоловік.
Тож сли всю життя путь
Чоловіком цілим
Не прийдеш тобі быть —
Будь хоч хвилечку ним.
А в поганії дні,
Болотянії дні,
Як надія пройде
І погасне чутте,
Як з великих доріг
Любві, бою за всіх
На вузькі та круті
Ти зійдеш манівці,
Зсушить серце жура,
Сколять ноги терни, —
О,тоді май життя
Вдячно ти спом'яни!
О,тоді ясні сни
Оживлять твою путь...
Юних днів, днів весни

Не забудь, не забудь

10 іюня 1882

***

Ще щечече у садочку соловій
Пісню любую весноньці молодій,
Ще щечече, як віддавна щечетав,
Своїм співом весну красную вітав.
Та не так тепер в садочку, як було:
Вечір в маю, співом все село гуло,
По вулиці дівчатонька, наче рій,
На вишеньці висвистує соловій.
Не так нині, як бувало! Півсмерком
Не йдуть селом дівчатонька ходіркою,
Не виводять співаночок на весь двір
Соловієві на вишенці всупір.
Ось з роботи перемучені спішать,
Руки й ноги, мов відрубані, болять,
Не до жартів їм, сердешним, та пісень,
Лиш спочити б, наробившись весь день!
Важко якось соловію щечетать,
Важко весну, хоч як красну, зустрічать,
Голосить природи радість на весь мір,

Наче людському нещастю на докір.
А ще жаль йому й супірниць, що їх спів
По селу враз з його свистом гомонів.
Що то жде їх?.. Шлюб з нелюбом, рій дітий
Та в'їдливая свекруха й муж лихий.

1881

***

Весно, ох, довго ж на тебе чекати!
Весно, голубко, чому ж ти не йдеш?
Чом замість себе до вбогої хати
Голод і холод, руїну і страти
В гості ти шлеш?
Бач, уже май зачинаєш! О маю,
Чом же мерцем ти приходиш на світ?
Пусто і мертво по полю, по гаю,
Лиш олов'янії хмари вкривають
Весь небозвід.
Стогін іде по селищах убогих,
Діти гуртами на задавку мруть,
Сіна нема й стебельця в оборогах,
Гине худібка, по долах розлогих
Води ревуть.

"Згинем, — люд шепче. — Там горе не саме

Звикло ходить. Або пошесть прийде,

Або — не дай боже — Польща настане".

От як сей рік зустрічають селяни,

Весно, тебе.

1881

***

Ой, що то в полі за димове?

Чи то вірли крильцями б'ються?

Ні, то Доля грядки копле,

Красу садить, розум сіє,

Примовляє, приспівує:

"Сходи, красо, до схід сонця,

Ти, розуме, — спозаранку!

Рости, красо, до пояса,

Ти, розуме, вище мене!

Іди, красо, поміж люди,

Ти, розуме громадами!

Не дайсь, красо, тому взяти,

Хто ти хоче світ зв'язати;

Не дайсь, красо, тому в руки,

Хто тя хоче в пута вкути!

А як впадеш у неволю,
То розплинись слізеньками,
То засохни без розплоду!
Ти, розуме-бистроуме,
Порви пута віковії,
Що скували думку людську!
Двигни з пільми люд робочий,
Двигни з пільми — та до мене!
Розхитай в нім ясні думи,
Розрости бажання волі,
Виплекай братерську згоду,
Поеднай велику силу,
Щоби разом, дружно стала,
Щастя, волі добувала!"

23 юля 1880

***

Веснянії пісні,
Веснянії сні,
Чом так безутішні,
Безвідрадні ви?
Чи для вас немає
Зелені в лісах,

Чи для вас не сяє
Сонце в небесах?
Чи для вас весела
Квітка не цвіте,
Що лиш вбогі села,
Людський біль здрите?
Ох, живі діброви,
Ясний сонця світ,
Лиш життя, любови
В людських душах ніт!
Втішно птиця лине,
Гамір, співи, крик...
Тільки бідний гине
З голоду мужик.
Квіти серед поля
Долом і горою —
Тільки тьма й неволя
П'є народну кров.
Краще б то для моди
Заспівати, бач,
Про красу природи,
Ніж про людський плач.
Але не для моди
Се співаю я,
То й сумна виходить

Пісенька моя.

1882

VIVERE MEMENTO![1 - Пам'ятай, що живеш! (Лат.)]

Весно, що за чудо ти

Твориш в моїй груді?

Чи твій поклик з мертвоти

Й серце к житні будить?

Вчора тлів, мов Лазар, я

В горя домовині —

Що ж се за нова зоря

Мені блисла нині?

Дивний голос мя кудись

Кличе — тут-то, ген-то:

"Встань, прокинься, пробудись!

Vivere memento!"

Вітре теплий, брате мій,

Чи твоя се мова?

Чи на гірці світляній

Так шумить діброва?

Травко, чи се, може, ти

Втішно так шептала,

Що з-під криги мертвоти

Знов на світло встала?

Чи се, може, шемріт твій,

Річко, срібна ленто,

Змив мій смуток і застій?

Vivere memento!

Всюди чую любий глас,

Клик життя могучий...

Весно, вітре, люблю вас,

Гори, ріки, тучі!

Люди, люди! Я ваш брат,

Я для вас рад жити,

Серця свого кров'ю рад

Ваше горе змити.

А що кров не зможе змить,

Спалимо огнем то!

Лиш боротись значить жить...

Vivere memento!

14 октября 1883

Осінні думи

ЖУРАВЛІ

Понад степи і поле, гори й доли,
Понад діброви, зжовклим листом вкриті,
Понад стернища, зимним вихром биті,
З плачем сумним, мов плач по кращій долі,
Понад селища бідні, непошиті
Хатки, обдерті і пусті стодоли,
Понад люд темний, сумовитий, голий,
Ви пливете по млистому блакиті.
Куди? Куди? Чи в кращий край зелений,
Залитий світлом, зіллям умаений,
На нитку мов нанизані, мчите ви?
О, ждiть! Ось в млистій і вогкій ярузі
З крилом підтятим брат ваш сохне в тузі!
Візьміть мене в путь, браття! Де ви? Де ви?..

***

Післанці півночі, в далекім юзі,
В прекраснім краю барв, багатства, пісні,
Перекажіть про сірі, безутішні
Мли, що стоять на наших виднокрузі!
Перекажіть про бідність, сльози вічні,
Про труд безсонний в болі і натузі,
Про чорний хліб твердий, печений в спузi,
Про спів жалібний, мов вітри долішні!

Перекажіть про те, що вас прогнало
З нещасного, хоч рідного вам, краю,
Щоб всяке щире серце й там ридало!
Та сли й там бідні схнуть, терплять, ридають,
Сли й там земля ссе кров їх, сльози й піт,
А хліб дає не їм — мовчіть! Мовчіть!

20-21 октября 1883

***

Паде додолу листя з деревини,
Паде невпинно, чутно, сумовито,
Мов сльози мами, що на гріб дитини
Прийшла і плаче, шепчучи молитов.
Осики лист кровавий із гіллина
Паде, немов ножем його пробито;
Жалібно жовте листя березини,
Здається, шепче: "Літо, де ти, літо?"
Лиш дуб могучий, жолудьми багатий,
Спокійно в темну, зимну даль глядить —
Таж він не дарма тепле літо втратив!
Най в'яне листя, най метіль гудить,
Се сил його не зможе підірвати,
І плід його приймесь і буде жить!

1881

Скорбні пісні

***

Не винен я тому, що сумно співаю,

Брати мої!

Що слово до слова нескладно складаю —

Простіть мені!

Не радість їх родить, не втіха їх плодить,

Не гра пуста,

А в хвилях недолі, задуми тяжкої

Самі уста

Їх шепчуть, безсонний робітник заклятий

Склада їх — сум;

Моя-бо й народна неволя — то мати

Тих скорбних дум.

9 мая 1880

***

Бувають хвили — серце мліє
І скорбних мислей рій летить,
Мов чорна хмара небо криє
І грім у хмарі гуркотить.
І поглядом німої злоби
Гляджу на небо й світ живий
І жду, що з земної утроби
Ось-ось прорвесь огонь страшний
І вміть спалить всю землю тую
З всіма неправдами її,
Перелама хаос твердую
Шкарлуцу скріплой землі...
І, наче золото в горнілі,
Сей світ очиститься зовсім,
І чиста, в невечерній силі,
Засяє правда й воля в нім.

2 апреля 1880

***

До моря сліз, під тиском пересудів
Пролитих, і моя вплила краплина;
До храму людських змагань, праць і трудів,
Чень, і моя доложиться цеглина.

А як мільйонів куплений сльозами
День світла, щастя й волі засвітає,
То, чень, в новім, великім людськім храмі
Хтось добрим словом і мене згадає.

2 апреля 1880

***

Нехай і так, що згину я,
Забутий десь під тином,
Що всі мої думки, діла
Сліду не лишать, мов та мла
На небі синім!
Нехай і так! Я радо йду
На чесне, праве діло!
За нього радо в горі вмру
І аж до гробу додержу
Свій прапор ціло.

31 мая 1880

***

Тяжко-важко вік свій коротати

У незнання сумерці німім,
І хилитись, і в ярмі стогнати,
До могили простогнати в нім.
Тяжко-важко вік цілий боліти,
А не знати навіть, де болить;
Мучитись у горі, а не вміти
Того горя й крихточку вменшить.
А ще тяжче бачити всю муку,
Знати добре джерело її,
Але не могли подати руку
Тому брату, що так стогне в тьмі.
А ще тяжче гаряче бажати
Волі, правди, братньої любови,
Шарпатись у путах, гризти грати,
А на волю встати не могли.

1878

***

Мій раю зелений,
Мир-зіллям маений,
Стелися круг мене
В далеку даль!
Пречудний спокою,

Витай надо мною.

Святою рукою

Прогонюй мій жаль!

Як сонечко сяє!

Як вільно гуляє

По вільному краї

Мій погляд кругом!

Луги за ланами,

Село між садами

І мир між хатками,

Спокій над селом.

А люди щасливі,

Брати мов зичливі,

На прадідній ниві

Працюють поспів...

І пісня лунає

Від краю до краю:

Тут пана немає,

Немає й рабів!

О краю мій, світе!

Щоб раз тебе вздріти,

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

Примітки

1

Пам'ятай, що живеш! (Лат.)

Купить: <https://tn.knigapoisk.com/ivan-franko/z-vershin-nizin>

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)